

Л.В. Хархота

ОЦІНКА ДЕКОРАТИВНОСТІ ІНТРОДУКОВАНИХ ВИДІВ І КУЛЬТИВАРІВ КУЩОВИХ РОСЛИН НА ПІВДЕННОМУ СХОДІ УКРАЇНИ

інтродукція, кущові рослини, оцінка декоративності рослин, південний схід України

Сучасне зелене будівництво взагалі розвивається як галузь загальної культури, використовуючи при цьому кращі досягнення різних сфер знань і видів мистецтв. Формуючи архітектурний вигляд промислового міста, зелені насадження мають значну естетичну дію: привертають до себе увагу і створюють у людей особливе внутрішнє відчуття [3]. Зокрема, це пов'язано із такою важливою ознакою рослин як декоративність.

Саме поняття «декоративний» тлумачні словники визначають як «живописний», «нарядний», що служить для прикраси. Декоративність – показник естетичний, він характеризує певні властивості рослин, але як естетична категорія це поняття суб'єктивне, і декоративні якості рослин викликають різні почуття у різних людей. Тим не менш можна виділити певні якісні і кількісні характеристики рослин, що є постійними або змінюються протягом року і взагалі віку рослин. До декоративних властивостей рослин належать наступні ознаки [3]: розміри рослин, форма та розміри крони, форма, будова, колір і тривалість життя листків, форма, будова, колір, тривалість цвітіння квіток та суцвіть, форма стовбура й текстура кори.

Метою наших досліджень було надання інтегральної оцінки декоративності інтродукованих малопоширених видів і культиварів кущових рослин на південному сході України.

Об'єкт дослідження – інтродуковані малопоширені на південному сході України види і культивари кущових рослин. Всього досліджували протягом 2003 – 2008 рр. 64 таксони з колекції маточних рослин для вегетативного розмноження у Донецькому ботанічному саду НАН України.

При дослідженнях ми проводили оцінювання декоративності згідно методики Р.В. Галушко [2], модифікованої нами відповідно до об'єктів та умов регіону, з врахуванням інших методик [6, 8]. Естетичний і декоративний ефект рослин оцінювали за показниками характеристик оригінальності архітектоники крони, мозаїки і форми листків, рясності цвітіння, періоду цвітіння, враховували ритміку розвитку. Фенологічні спостереження проводили за загальноприйнятою методикою у ботанічних садах [7].

Назви таксонів наведено за G. Krussman [10] з врахуванням сучасних номенклатурних зведень [4, 9, 11]. Повні латинські назви видів і культиварів з авторами та результати оцінки їх декоративності наведено в таблиці.

У кущових рослин головний стовбур виражений лише в молодому віці [3]. Згодом кущ має кілька міцних стебел із однією спільною короною. Висота кущів становить від 0,5 до 5,0 м. За цією ознакою серед досліджених нами кущових рослин ми виділяли високорослі кущі (вр) – висотою від 2,5 до 5,0 м, середньорослі (ср) – 1,0 – 2,5 м і низькорослі (нр) – висотою від 0,5 до 1,0 м.

Структуру крони характеризували за двома показниками: крона щільна, густа, компактна (лат. *coma densa*), символ – *cd*; крона пухка, рихла (лат. *coma laxa*), символ – *cl*. Щільність крони у кущів зумовлюється системою галуження, розмірами листків.

Щільна крона утворюється, якщо розгалуження її гілок закінчується в периферійній частині густою мережею невеликих гілочок [5]. Щільну крону також мають рослини, в яких листки розміщуються густо, або рослини з невеликими листками, які щільно прилягають один до одного і заповнюють всі просвіти. Щільні крони мають просвіти до 50%. Із досліджених кущів таку структуру крони мають: *Berberis buxifolia* Lam. 'Nana', *B. thunbergii* DC. 'Aurea', *Hibiscus syriacus* L., *Ligustrum ovalifolium* Hassk. 'Aureum', *Philadelphus coronarius* L. 'Nanus', *Physocarpus opulifolius* (L.) Maxim. 'Diablo', *Ph. opulifolius* 'Luteus', *Viburnum opulus* L. 'Nanum' та ін. Пухку фактуру крони утворюють кущові рослини з великими листками, які не досить щільно прилягають один до одного: культивари видів *Buddleia davidii* Franch. та *Deutzia scabra* Thunb., *Hydrangea arborescens* L., *Spiraea japonica* L. f. 'Macrophylla', *Sambucus nigra* L. 'Albovariegata', *S. racemosa* L. 'Plumosa Aurea', *Viburnum opulus* L. Також рихлу фактуру крони мають і кущові рослини з відносно невеликими і зовсім дрібними листками, які не прилягають щільно один до одного: *Betula nana* L., *Kerria japonica* (L.) DC. 'Pleniflora', таксони роду *Weigela* Thunb., *Forsythia* × *intermedia* Zab. 'Arnold Giant', *Ligustrum vulgare* L. 'Aureum'.

Форма крони визначається формою гілок, системою їх розгалуження. У досліджуваних кущових рослин виділяли таку форму крони: 1 – оберненояйцеподібну (широка в верхній частині і більш вузька в нижній): *Cornus alba* L., *C. alba* 'Aurea', *Spiraea* × *vanhouttei* (Briot) Zab.; 2 – округлу, кулясту: *Berberis buxifolia* 'Nana', *Viburnum opulus* 'Nanum', *Philadelphus coronarius* 'Nanum', *Caryopteris* × *clandonensis* Simmonds, культивари *Spiraea japonica*; 3 – розлогу: *Berberis thunbergii* 'Purpurea', *Chaenomeles speciosa* (Sweet) Nakai. 'Gaujardii', *Hydrangea arborescens* L., *Kerria japonica* (L.) DC. 'Pleniflora', *Ligustrum vulgare* 'Aureum'; 4 – із прямостоячими пагонами, що під час цвітіння набувають дугоподібної форми: культивари *Deutzia* × *hybrida* та *D. scabra* Thunb.; 5 – сланку: *Betula nana* L., *Euonymus fortunei* (Turcz.) Hand. Mazz. 'Emerald Gaiety'; 6 – куполоподібну: *Berberis thunbergii* 'Atropurpurea', *Forsythia* × *intermedia* 'Arnold Giant', *Philadelphus* × *lemoinei* Lemoine 'Avalanche', *Spiraea* × *cinerea* Zab. 'Grefsheim'; 7 – із прямостоячими пагонами: *Berberis thunbergii* 'Erecta', *Ligustrum ovalifolium* 'Aureum', 8 – неправильну, асиметричну: *Potentilla fruticosa* L. 'Goldstar', *Viburnum carlesii* Hemsl., *V. lantana* L. 'Aureovariegata', *V. opulus* L., *V. opulus* 'Roseum'; 9 – воронкоподібну: *Laburnum anagyroides* Med., більшість досліджуваних культиварів роду *Philadelphus* L.

Серед досліджених видів і культиварів можна виділити рослини, які не відносяться до красивоквітучих (*Physocarpus opulifolius*, *Sambucus nigra* 'Albovariegata'), цвітуть нерясно або взагалі не цвітуть в умовах південного сходу України (*Philadelphus coronarius* 'Nanus', *Viburnum opulus* 'Nanum'), але різноманіття форм їх крони дозволяє використовувати ці рослини для створення виразних вишуканих композицій. Так, наприклад, видатний російський вчений, селекціонер, професор М.К. Вехов, який багато років займався отриманням нових сортів видів роду *Philadelphus*, порівнював їх карликові таксони із кулястою формою крони із „пуговицями, як би прикріплюючими яркозелений ковер газона к почве” [1, с. 10].

Форма і забарвлення стовбура і пагонів особливо важливі взимку і восени, тобто в ту пору року, коли рослини перебувають без листків. Так, кора більшості кущових рослин має чорний колір, видів і культиварів *Spiraea* L. – бронзово-коричневий, деяких культиварів *Cornus alba* – зелений та червоний. При використанні цих особливостей рослин можливе створення виразних композицій, мальовничих пейзажів в зеленому будівництві.

Форма листків, їх розміри та забарвлення в різні пори року мають важливе значення як показники декоративності рослини. Особливо велике значення має колір листків.

Більшість досліджених видів і культиварів мають зелений колір листкової пластинки з різними його відтінками – від світло-зеленого (*Berberis thunbergii* 'Green Carpet', *B. thunbergii* 'Erecta') до густого темно-зеленого (*Viburnum rhytidophyllum* Hemsl.). Листкова пластинка знизу має опушення, що надає їй більш світлого, іноді сірувато-зеленого, відтінку (культивари *Buddleia davidii*, *Caryopteris* × *clandonensis*). Значний інтерес становлять культивари із золотисто-жовтим забарвленням листків: *Berberis thunbergii* 'Aurea', *Physocarpus opulifolius* 'Luteus', *Cornus alba* 'Aurea', *Philadelphus coronarius* 'Aureus', *Ligustrum vulgare* 'Aureum', *Spiraea japonica* 'Golden Princess'. Ефектними кольоровими акцентами в озелененні виглядають культивари, що мають пурпурове, червоно-фіолетове забарвлення листків: *Berberis thunbergii* 'Atropurpurea', *B. thunbergii* 'Purpurea', *Physocarpus opulifolius* 'Diablo'; види і культивари із строкатим забарвленням листків: *Euonymus fortunei* 'Emerald Gaiety', *Cornus alba* 'Variegata', *Sambucus nigra* 'Albovariegata' – зелено-білим пістрявим; золотисто-зелені ефектні листки мають: *Ligustrum ovalifolium* 'Aureum', *Viburnum lantana* 'Aureovariegata'. Більшість рослин змінюють восени своє забарвлення на золотисто-жовте, але існують і такі культивари, що змінюють забарвлення своїх листків протягом вегетаційного періоду. Серед них деякі культивари *Spiraea japonica*: 'Gold flame', 'Macrophylla', 'Darts Red'. На одній рослині розташовані листки з різноманітним яскравим забарвленням.

Серед досліджуваних кущових рослин більша кількість є красивокувітучими, що посилює їх декоративність. В таблиці наведено найбільш ранні і найбільш пізні строки початку цвітіння за результатами фенологічних спостережень останніх п'яти років. Датою початку цвітіння вважали день розпускання перших квіток. За строками цвітіння кущових рослин ми виділяли наступні феноритмотипи: ранньовесняні (РВ) – кущі, що цвітуть рано навесні (березень – квітень); пізньовесняні (ПВ) – пізньовесняна група цвітіння (травень); ранньолітні (РЛ) – група кущів ранньолітнього цвітіння (червень – перша половина липня); пізньолітні (ПЛ) – кущі, що цвітуть пізно влітку (друга половина липня – серпень); осінні (О) – група кущів осіннього цвітіння. Добір кущових рослин за феноритмотипами із різними строками цвітіння дозволяє створити моносадки безперервного цвітіння, що значно підвищує декоративність зелених насаджень. Так, моносадок видів і культиварів роду *Spiraea* L. сподобається навіть самому вишуканому садівнику різноманіттям форм і строками цвітіння цих невибагливих і надзвичайно пристосованих до умов промислового міста рослин. В кінці квітня – на початку травня цвіте більша кількість білокувіткових видів і культиварів: *Spiraea* × *cinerea* Zab. 'Grefsheim', *S.* × *vanhouttei* (Briot) Zab. До того ж, в цей період мальовничими виглядають *S. japonica* 'Gold flame', *S. japonica* 'Macrophylla', які мають надзвичайно привабливе забарвлення листків: від жовтогарячого, червоного до фіолетово-малинового. Протягом червня – першої декади липня цвітуть рожевими квітками *S.* × *bumalda* Burvenich, *S. japonica* 'Gold flame', *S. japonica* 'Golden Princess', *S. japonica* 'Little Princess' та один із небагатьох білокувіткових культиварів, що цвіте влітку, *S. japonica* 'Albiflora'. Трохи пізніше з'являються рожеві суцвіття *S. japonica* 'Macrophylla' та карміново-червоні квітки *S. japonica* 'Darts Red', що залишаються на кущі до вересня місяця. Вищезначені види і культивари вражають і різноманітністю форм крони: від високої кулястої *S.* × *vanhouttei* та граціозної із звисаючими пагонами *Spiraea* × *cinerea* 'Grefsheim' до кулястих форм культиварів *S. japonica* до 1,0 м висотою.

Серед красивокувітучих видів і культиварів, що цвітуть рано навесні, слід також відмітити *Chaenomeles speciosa* 'Gaujardii', *Ch.* × *superba* 'Pink Lady', *Forsythia* × *hybrida* 'Maluch', *Prunus triloba* Lindl. 'Plena', *Viburnum carlesii* Hemsl. Пізніше розпочинають цвітіння *Kerria japonica* (L.) DC. 'Pleniflora', *Laburnum anagyroides*

Таблиця. Оцінка декоративності малопоширених видів і культиварів кущових рослин на південному сході України

Вид, культивар	Структура крони	Форма крони	Розподіл кущів за високою	Цвітіння		Феноритм-типи за строками цвітіння	Група декоративності
				початок, дати	тривалість, днів		
<i>Berberis buxifolia</i> Lam. 'Nana'	cd	2	нр	3.05	15	ПВ	III
<i>B. thunbergii</i> DC. 'Atropurpurea'	cd	6	ср	30.04 – 11.05	14 – 16	ПВ	III
<i>B. thunbergii</i> 'Aurea'	cd	2	нр	12.05	15	ПВ	III
<i>B. thunbergii</i> 'Erecta'	cd	7	ср	5.05 – 11.05	14 – 17	ПВ	III
<i>B. thunbergii</i> 'Golden Ring'	cd	2	нр	3.05	13 – 15	ПВ	III
<i>B. thunbergii</i> 'Green Carpet'	cd	5	нр	3.05	13 – 15	ПВ	III
<i>B. thunbergii</i> 'Purpurea'	cl	3	ср	30.04 – 12.05	14 – 17	ПВ	III
<i>Betula nana</i> L.	cl	5	нр	-	-	-	III
<i>Buddleia davidii</i> Franch. 'Pink Delight'	cl	7	ср	13.07 – 19.07	30 – 35	ПЛ,О	II
<i>B. davidii</i> 'Purple princess'	cl	7	ср	9.07 – 20.07	30 – 35	ПЛ,О	II
<i>B. davidii</i> 'White Profusion'	cl	7	ср	13.07 – 20.07	30 – 35	ПЛ,О	II
<i>Caryopteris</i> × <i>clandonensis</i> Simmonds	cd	2	нр	9.08 – 18.08	32 – 36	ПЛ,О	III
<i>Chaenomeles speciosa</i> (Sweet) Nakai. 'Gaujardii'	cl	3	ср	19.04 – 3.05	20 – 26	РВ	II
<i>Chaenomeles</i> × <i>superba</i> 'Pink Lady'	cl	3	ср	22.04	19	РВ	II
<i>Cornus alba</i> L.	cl	1	ср	14.05 – 18.05	12 – 17	ПВ	I
<i>C. alba</i> 'Aurea'	cl	1	ср	19.05 – 23.05	14 – 16	ПВ	I
<i>C. alba</i> 'Variegata'	cl	3	ср	12.05 – 16.05	11 – 17	ПВ	I
<i>Deutzia</i> × <i>hybrida</i> 'Strawberry Fields'	cl	4	ср	1.06 – 8.06	14 – 18	РЛ	II
<i>D. scabra</i> Thunb. 'Candidissima'	cl	4	ср	1.06 – 12.06	15 – 21	РЛ	II
<i>D. scabra</i> 'Plena'	cl	4	ср	8.06 – 14.06	23 – 27	РЛ	II
<i>Euonymus fortunei</i> (Turcz.) Hand.Mazz. 'Emerald Gaiety'	cl	5	нр	-	-	-	I
<i>Forsythia</i> × <i>hybrida</i> 'Maluch'	cl	2	нр	28.03 – 3.04	21 – 25	РВ	III
<i>F. × intermedia</i> Zab. 'Arnold Giant'	cl	6	ср	-	-	-	III
<i>Hibiscus syriacus</i> L.	cd	7	ср	27.07	58	ПЛ, О	II
<i>Hydrangea arborescens</i> L.	cl	3	ср	23.06 – 27.06	36 – 44	РЛ, ПЛ	II
<i>Kerria japonica</i> (L.) DC. 'Pleniflora'	cl	3	ср	23.04 – 14.05	18 – 26 повторне цвітіння	ПВ, ПЛ	II

Вид, культивар	Структура крони	Форма крони	Розподіл кущів за висотою	Цвітіння		Феноритми-типи за строками цвітіння	Група декоративності
				початок, дати	тривалість, днів		
<i>Laburnum anagyroides</i> Med.	cl	9	вр	14.05 – 20.05	16 – 18	ПВ	II
<i>Ligustrum ovalifolium</i> Hassk. 'Aureum'	cd	7	ср	-	-	-	I
<i>L. vulgare</i> L. 'Aureum'	cl	3	вр	-	-	-	I
<i>Padus avium</i> Mill. 'Colorata'	cl	3	вр	19.04 – 3.05	14 – 16	РВ	II
<i>Potentilla fruticosa</i> L. 'Goldstar'	cl	8	нр	25.05 – 7.06	70 – 82	ПЛ	II
<i>Philadelphus coronarius</i> L.	cl	9	вр	10.06	19 – 21	РЛ	II
<i>Ph. coronarius</i> 'Aureus'	cd	2, 9	ср	-	-	-	III
<i>Ph. coronarius</i> 'Dianthiflorus'	cl	9	ср	8.06 – 10.06	12 – 16	РЛ	II
<i>Ph. coronarius</i> 'Nanus'	cd	2	нр	3.06	12	РЛ	III
<i>Ph. coronarius</i> 'Plena'	cl	9	ср	28.05 – 1.06	20 – 23	РЛ	II
<i>Ph. × lemoinei</i> Lemoine 'Avalanche'	cl	6	ср	28.05	14 – 17	ПВ, РЛ	II
<i>Ph. × lemoinei</i> 'Virginal'	cl	9	ср	29.05 – 3.06	20 – 27	РЛ	II
<i>Ph. × lemoinei</i> 'Manteau d'hermine'	cl	9	ср	28.05 – 3.06	21 – 30	РЛ	II
<i>Ph. × virginalis</i> Rehd.	cl	9	ср	28.05 – 1.06	24 – 30	ПВ, РЛ	II
<i>Physocarpus opulifolius</i> (L.) Maxim. 'Diablo'	cd	2	ср	30.05	10 – 16	ПВ, РЛ	III
<i>Ph. opulifolius</i> 'Luteus'	cd	2	ср	30.05	12 – 18	ПВ, РЛ	III
<i>Prunus triloba</i> Lindl. 'Plena'	cl	3	вр	20.04 – 3.05	10 – 12	РВ	II
<i>P. triloba</i> 'Rosemund'	cl	3	вр	17.04 – 3.05	10 – 12	РВ	II
<i>Sambucus nigra</i> L. 'Albovariegata'	cl	1, 3	вр	24.05 – 2.06	13 – 18	ПВ, РЛ	III
<i>S. racemosa</i> L. 'Plumosa Aurea'	cl	9	вр	15.04 – 1.05	14 – 16	РВ	III
<i>Spiraea × bumalda</i> Burvenich	cd	2	ср	1.06 – 7.06	28 – 37	РЛ	III
<i>S. × cinerea</i> Zab. 'Grefsheim'	cl	6	нр	26.04 – 1.05	10 – 16	РВ	III
<i>S. japonica</i> L. f. 'Albiflora'	cd	2	нр	12.06 – 18.06	21 – 30	РЛ	III
<i>S. japonica</i> 'Darts Red'	cd	2	нр	25.06 – 27.06	30 – 62	ПЛ	III
<i>S. japonica</i> 'Gold flame'	cd	2	нр	5.06 – 12.06	34 – 56	РЛ	III
<i>Spiraea japonica</i> 'Golden Princess'	cd	2	нр	8.06	34 – 42	РЛ	III
<i>S. japonica</i> 'Little Princess'	cd	2	нр	9.06 – 14.06	32 – 46	РЛ	III
<i>S. japonica</i> 'Macrophylla'	cl	2	нр	25.06 – 1.07	32 – 42	ПЛ	III

Вид, культивар	Структура крони	Форма крони	Розподіл кущів за висотою	Цвітіння		Феноритми-типи за строками цвітіння	Група декоративності
				початок, дати	тривалість, днів		
<i>S. × vanhouttei</i> (Briot) Zab.	cl	1,2	ср	6.05 – 12.05	14 – 17	ПВ	II
<i>Viburnum carlesii</i> Hemsl.	cd	8	ср	24.04 – 4.05	15 – 17	РВ, ПВ	II
<i>V. lantana</i> L. 'Aureovariegata'	cd	8	ср	25.04 – 10.05	20 – 24	РВ, ПВ	III
<i>V. opulus</i> L.	cl	8	вр	25.04 – 3.05	17 – 19	РВ, ПВ	III
<i>V. opulus</i> 'Nanum'	cd	2	нр	-	-	-	III
<i>V. opulus</i> 'Roseum'	cl	8	ср	18.05	22 – 24	ПВ	II
<i>V. rhytidophyllum</i> Hemsl.	cl	7	вр	5.05 – 8.05	11 – 16	ПВ	III
<i>Weigela floribunda</i> (S. & Z.) K. Koch. 'Variegata'	cl	3	нр	18.05 – 23.05	23 – 25	ПВ, РЛ	II
<i>W. × hybrida</i> 'Bristol Ruby'	cl	3	ср	18.05 – 24.05	23 – 27	ПВ, РЛ	II
<i>Weigela praecox</i> (Lemoine) Bailey.	cl	3	ср	21.05 – 24.05	21 – 25	ПВ, РЛ	II

Примітка: знаком «-» показано, що рослина не цвіла.

Med., культивари *Berberis thunbergii*, блідо-жовті та золотисті квітки яких прикрашають кулясті, куполоподібні за формою крони кущів із прямостоячими і зігнутими пагонами, вкритими листками зеленого, золотисто-жовтого та червоно-пурпурового кольорів. Наприкінці весни – на початку літа розпочинають своє цвітіння культивари *Deutzia scabra*, *Philadelphus × lemoinei*, *Ph. × virginalis*, вкриті численними білосніжними квітками із чудовим ароматом. Рожевими, білосніжними, червоними, малиново-червоними квітками вкриваються кущі представників роду *Weigela* Thunb., наприкінці літа розпочинають своє цвітіння культивари *Buddleia davidii*, синіми квітками вкриваються кулясті, до 1,0 м висотою та в діаметрі, кущі *Caryopteris × clandonensis*.

Важливим компонентом характеристики красивоквітучих рослин є тривалість їх цвітіння. В таблиці наведено дані найбільш тривалого і найкоротшого повних періодів тривалості цвітіння за результатами фенологічних спостережень, тобто періодів від початку зацвітання до дати повного відцвітання. Тривале, більше 1 місяця, цвітіння характерне для *Hibiscus syriacus*, *Hydrangea arborescens*, *Potentilla fruticosa* 'Goldstar', культиварів *Spiraea japonica*. До 20 – 30 днів цвітуть *Chaenomeles speciosa* 'Gaujardii', *Ch. × superba* 'Pink Lady', *Forsythia × hybrida* 'Maluch', *Ph. coronarius* 'Plena', *Ph. × lemoinei* 'Virginal', *Ph. × lemoinei* 'Manteau d'hermine', *Ph. × virginalis*, культивари *Deutzia scabra*. Від 13 до 18 днів триває цвітіння культиварів *Berberis thunbergii*, *Laburnum anagyroides*, *Padus avium* 'Colorata'. Недостатньо тривалим (від 10 до 14 днів), але вразливо ефектним є цвітіння *Deutzia × hybrida* 'Strawberry Fields', *Prunus triloba* 'Plena', *Spiraea × cinerea* 'Grefsheim'.

Що стосується забарвлення квіток, то домінуючу групу складають культивари із квітками білого кольору: *Buddleia davidii* 'White Profusion', *Deutzia scabra* 'Candidissima', *Hydrangea arborescens*, всі досліджені культивари *Philadelphus coronarius* та *Ph. × lemoinei*, *Ph. × virginalis*, *Spiraea × cinerea* 'Grefsheim', *S. japonica* 'Albiflora', *S. × vanhouttei*. Більше 10 досліджених культиварів мають рожеве, червоне, коралове, малинове забарвлення квіток: *Buddleia davidii* 'Pink Delight', *Chaenomeles speciosa* 'Gaujardii', *Ch. × superba* 'Pink Lady', *Prunus triloba* 'Plena', *P. triloba* 'Rosemund', *Spiraea*

× *bumalda*, *S. japonica* 'Darts Red', *S. japonica* 'Gold flame', *S. japonica* 'Golden Princess', *S. japonica* 'Macrophylla', *Weigela floribunda* (S. & Z.) K. Koch. 'Variegata', *W. × hybrida* 'Bristol Ruby', *W. praecox* (Lemoine) Bailey. Жовте забарвлення квіток мають культивари *Berberis thunbergii*, *Forsythia × hybrida*, *Kerria japonica* (L.) DC. 'Pleniflora', *Laburnum anagyroides*, *Potentilla fruticosa* 'Goldstar'. І дуже незначна кількість серед досліджених таксонів кущових рослин має лілове, синє забарвлення квіток: *Buddleia davidii* 'Purple princesse', *Caryopteris × clandonensis*, *Deutzia × hybrida* 'Strawberry Fields'.

Наявність плодів частіше є ефектним доповненням до декоративності кущових рослин. Так, яскраво-червоне забарвлення плодів *Sambucus racemosa* L. 'Plumosa Aurea' на фоні золотисто-зеленого ажурного листя, щитки червоних плодів *Viburnum opulus*, що рясно вкривають крону, видовжені, від коралового до бордово-червоного, плоди культиварів *Berberis thunbergii* та *B. buxifolia* 'Nana' надають особливої привабливості та оригінальності цим кущовим рослинам влітку і восени.

За результатами аналізу характерних показників, що мають декоративний ефект, дана інтегральна оцінка декоративності досліджених інтродукованих видів і культиварів кущових рослин, згідно з якою їх віднесено умовно відповідно до виділених трьох груп декоративності: I – рослини декоративні протягом усього року (оригінальні форма та структура крони, колір кори стовбура і пагонів, що набуває особливого значення взимку, привабливі форма і забарвлення листків та квіток, характерна зміна забарвлення листків протягом вегетаційного періоду), досліджено 6 таксонів; II – рослини декоративні в період фаз цвітіння або плодоношення (тривале цвітіння, забарвлення та аромат квіток), досліджено 29 таксонів; III – рослини декоративні в період вегетації (ефектний габітус, декоративність листків протягом усього періоду, може бути цвітіння), досліджено 29 таксонів.

Врахування характерних показників та інтегральної оцінки декоративності інтродукованих видів і культиварів кущових рослин буде сприяти більш широкому і раціональному їх використанню у ландшафтному дизайні крупних промислових міст південного сходу України. Всі досліджені таксони долучено до асортименту декоративних кущових рослин щодо розробки методів прискореного їх розмноження.

1. Вехов Н.К. Жасмин. – М.: Московский рабочий, 1952. – 56 с.
2. Галушко Р.В. Биоморфологические признаки для эколого – эстетической оценки парковых сообществ // Бюл. Гос. Никитского ботан. сада. – 1999. – Вып. 81. – С. 23 – 26.
3. Калініченко О.А. Декоративна дендрологія. – К.: Вища школа, 2003. – 200 с.
4. Каталог видів, різновидів, форм, сортів деревних та кущових рослин. Ч. III. Красивоквітучі дерева та кущі (Полісся та Лісостеп України) / Н.М. Трофименко, В.К. Горб, Л.І. Пархоменко та ін. – К.: Фітосоціоцентр, 2003. – 24 с.
5. Колесников А.И. Декоративная дендрология. – М.: Лесн. пром-сть, 1974. – 704 с.
6. Котелова Н.В., Гречко Н.С. Оценка декоративности // Цветоводство. – 1969. – №10. – С. 11 – 12.
7. Методика фенологических наблюдений в ботанических садах СССР / М.А. Александрова, Н.Е. Булыгин, В.Н. и др. Отв. ред. П.И. Лапин; – М.: Гл. ботан. сад АН СССР, 1975. – 28 с.
8. Паланчан А.И., Денисов В.А. Красивоцветущие деревья и кустарники. – Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1990. – 208 с.
9. Черепанов С.К. Сосудистые растения России и сопредельных государств (в пределах бывшего СССР). – СПб.: Мир и семья, 1995. – 990 с.
10. Krussman G. Manual of cultivated broad-leaved trees & shrubs: in 3 vol. – Portland, Oregon: Timber Press, 1976. – Vol. I. – 448 p.; Vol. II. – 446 p.; Vol. III. – 510 p.
11. Mosyakin S.L., Fedoronchuk M.M. Vascular plants of Ukraine a nomenclatural checklist. – Kiev, 1999. – 346 p.

УДК 634.942: 581.522.4 (477.60)

ОЦІНКА ДЕКОРАТИВНОСТІ ІНТРОДУКОВАНИХ ВИДІВ І КУЛЬТИВАРІВ КУЩОВИХ РОСЛИН НА ПІВДЕННОМУ СХОДІ УКРАЇНИ

Л.В. Хархота

Донецький ботанічний сад НАН України

Дана інтегрована оцінка декоративності 64 таксонів інтродукованих малопоширених кущових рослин на південному сході України. Естетичний і декоративний ефект їх оцінено за показниками характеристики форми і структури крони, забарвлення листків, наявності цвітіння та плодоносіння. Виділено три групи декоративності досліджених кущових рослин: рослини, декоративні протягом усього року; рослини, декоративні в період фаз цвітіння та плодоносіння; рослини, декоративні в період вегетації. Вони долучені до асортименту декоративних кущових рослин для прискореного розмноження з метою отримання високоякісного садивного матеріалу та використання у ландшафтному дизайні промислових міст регіону.

UDC 634.942: 581.522.4 (477.60)

ESTIMATION OF ORNAMENTALITY OF INTRODUCED SPECIES AND CULTIVARS OF SHRUBS IN THE SOUTH-EAST OF UKRAINE

L.V. Kharkhota

Donetsk Botanical Gardens, Nat. Acad. Sci. of Ukraine

The integrated estimation of ornamentality of 64 taxons of introduced rare shrubs in the south-east of Ukraine has been given. Their aesthetic and ornamental qualities have been estimated according to the indicators of description of shape and structure of the crown, color of leaves, flowering and fruiting availability. Three groups of ornamentality of investigated shrubs have been singled out: the shrubs being ornamental all year long; the shrubs being ornamental during the flowering and fruiting period; the shrubs being ornamental during the vegetation period. They have been involved in the range of ornamental shrubs for the accelerated reproduction in order to obtain high-quality planting material and to use in the landscape design of industrialized cities of the region.